

Үөрэхтээһин чопчу дьайымалын технологическай картата

Уһуяан: Сунтаардааҕы 1№-дээх «Туллукчаан» оҕо сайдар киинэ;

Иитээччи: Иванова Надежда Романовна;

Бөлөх: бэлэмнэнии;

Тиэмэтэ: «Дьөһөгөй оҕото»;

Көрүнгэ: интегрированной;

Дьүөрэлэхэр дьайымаллар: билии-көрүү, тулалыыр эйгэ, ахсаан, кэрэ эйгэ, тылы, эти-сиини сайыннарыы.

Туттуллар ньымалар: сэхэргэһии, көрдөрүү, үөрэтии, үтүгүннэрии, оруоллаах оонньуу, илиинэн үлэ, ИКТ.

Сыала: саха сылгыта киһи олоҕор суолтатын үөрэтии.

Соруктара:

- *үөрэтэр:* саха сылгытын туһунан билиилэрин чингэтии, сылгыһыт, ат баайааччы, сүүрдээччи (жокей) идэлэри кытта билиһиннэрии;

- *сайыннарар:* оҕо билэ-көрө сатыыр дьобурун, сангарар санатын сайыннарыы, тус олоҕор ылбыт билиитин сатабыллаахтык дьаһанарыгар угуйуу;

- *иитэр:* дьэ кыылларыгар кыһамнылаах сыһыанна иитии, эппиэтинэстээх буолары ингэрии.

Эрдэ ытыллыбыт үлэлэр: дьөһөгөй оҕото диэн тугун кытта билсигии: кини көрүнүн, дьүһүнүн, майгытын-сигилитин уратытын (кыһын хаһан аһыыр).

Туттуллар тэриллэр: кыл-сиэл, кутурук, мастан оноһуллубут миинньиллэр ат оонньуурдар, жокей бэргэхэлэрэ, танастара, олбохтор, сапсыыка, киэргэллэр, чорооннор, ИКТ.

Тыл саппааһын байыты: сиэл, кыл, тыс, дэйбиир, сыһыы, миинэр мингэ, көлүнэр көлө, кымыс, олбох, сапсыыка, жокей, биэтэк, чаҕыйбат, сылгы үөрэ.

Дъайымал көрүнгэ	Оџоџо сатабылы, үөрүйџи ингэри (олохсугуу)	Иитэеччи дъайымала	Оџо дъайымала	Туттуллар тэрил	бириэмэтэ
1. Кириин чааһа	Болџойуу, булуу, көрдөрөөһүн, сэһэргэһии, тутан-хабан көрүү, таайы, түмүк оноруу, бэйэ санаатын үллэстии.	<p>1. - Оџолоор, көрүнг эрэ бу туох эрэ сытар дии (иитэеччи сиртэн тугу эрэ булан ылар).</p> <p>- Туох буолуо дии саныгытыт?</p> <p>- Туохха майгынныырыт?</p> <p>- Манныгы ханна көрбүккүтүт?</p> <p>- Сылгы кыла уонна сиэлэ эбит. Көрүнг эрэ, оџолоор, сиэлэ төбөтүгэр сылдыар (баттаџа), кыла – кутурук буолар.</p> <p>- Ааспыкка биһиги сылгы туһунан кэпсэппиппит, сылгыны атыннык туох дииллэр этэй?</p>	<p>Оџолор сиргэ икки араас «баттахтар» сыталларын булаллар уонна туох буоларын таайа сатыыллар. Тутан-хабан, сыттаан, тардан лупанан, микроскобунан көрөллөр, уратыларын этэллэр, санааларын үллэстэллэр.</p> <p>- Кытаанах, сымнаџас, уһун, кылгас, модьу, синньигэс... Туохха майгынныырын таайаллар.</p> <p>Оџолор урут истибит тылларын санаан сөптөөх эппиэккэ кэлэллэр (Дьөһөгөй оџото)</p>	<p>Кыл, сиэл, лупа, микроскоп.</p> <p>Мас аты көрүү</p>	3 мүнүүтэ

<p>2. Сүрүн чааһа</p>	<p>Болҕойуу, истии, былааннааһын, көрүү, санаты, сэхэргэһии, эппиэттээһин</p> <p>Саһа тыллары билсиһии, үөрэтии, тыл саппааһын байытты</p>	<p>- Сылгы иитиитин уонна туһатын туһунан кэпсэтиэхпит, сылгыны көрөр-истэр, аһатар, баайар дьон идэлэрин кытта билсиэхпит.</p> <p>- Дьоннор тоҕо сылгыны иитэллэрий?</p> <p>Слайд 1 - сылгы ойуулар кэстөллөр (мнемотаблица)</p> <p>- Сылгыттан киһи туһанара олус элбэх. Ол курдук, ат миинэр мингэ, күрэхтэһиигэ – түргэн сүүрүк, үлэбэ – күүстээх бухатыыр, дьон таһаҕастарын, отторун тийэллэригэр көлө.</p>	<p>Болҕойон истэллэр.</p> <p>Оҕолор эппиэттиллэр, санааларын үллэстэллэр</p> <p>Оҕолор мнемотаблицанан сирдэтэн толору эппиэттэри биэрэллэр, саһа тыллары кытта билсэллэр.</p>	<p>Слайда</p>	<p>4 мүнүүтэ</p>
	<p>Таайтары, толкуйдаты, быһаары, өйгө суоттааһын, болҕомтолоох буолуу, болҕойон истии.</p>	<p>Слайд 2 – биэлээх кулунчук ойуута кэстөр.</p> <p>- Бу ойууга тугу көрөбүтүй?</p> <p>- Билигин өйгө суоттуурга сорууда биэриэм. Сыһыга кулунчук ийэтинээн аһы сылдыбыттар.</p> <p>Бастакы ыйыты - барыта холбоон хас кулгаах баарый?</p> <p>Иккис ыйыты - барыта холбоон сыһыга хас атах хонууга үктэммитий?</p>	<p>Оболор эппиэттиллэр.</p> <p>Болҕойон соруудагы истэллэр, толкуйдуулар, өйгө суоттуулар, сөптөөх эппиэти биэрэллэр.</p>	<p>Слайда</p>	

	<p>Билиини хангатты, көрдөрүү, тыл саппааһын байытты, сэхэргэһии, истии, болҕойуу, өйгө тутуу, түмүк оноруу.</p> <p>Сэхэргэһии, санаа атастаһы, билиини-көрүүнү байытты, быһаары, түмүк оноруу.</p>	<p>- Биэ кымыһа диэни истибиккит дуо? Биэ кымыһа олус эмтээх, оннооҕор сэллик ыарыыны эптиир, киһи ис уорганыгар олус туһалаах утах (остуолга турар чороонноох кымыһы көрдөрөр)</p> <p>- Сылгы этин ким сиэбитэй? Сылгы этэ олус минньигэс, инэмтиэлээх, туһалаах. Этин, быарын сиикэйдии эмиэ сииллэр. Сылгы быара хаана аҕыйах киһиэхэ хаанын элбэтэр эбит (остуолга турар буспут, тон эттэри, быары көрдөрөр)</p>	<p>Оҕолор эппиэттииллэр. Болҕойон олорон истэллэр, билиилэрэ хангыр, тылларын саппааһа байар.</p> <p>Оҕолор эппиэттииллэр, санаа атастаһаллар.</p>	<p>Остуол, чорооннорго кутуллубут кымыс, буспут, тон сылгы эттэрэ, тон быар,</p>	<p>4 мүнүүтэ</p>
	<p><u>Сынньалан:</u> оонньуу «Туйах тыаһа», иһитиннэри, таайтары, толкуйдаты, хамсаныылаах оонньуу, үтүгүннэри, артикуляцияҕа үлэ.</p>	<p>Музыка тыаһыыр. - Туох тыаһа иһиллэрий? (ат туйаҕын тыаһа иһиллэр) - Дьөһөгөй оҕото айанныырыгар хаамара араас эбит, үтүктэбит дуо? - Мас аттары миинньэн ат туйаҕын тыаһын үтүктүөбүн (хаамы, сэлии, бөтөрөн, дьоруо). Айталига Евгеньевна толоруутугар «Дьөһөгөй оҕото» ырыанан хамсаныылары</p>	<p>Болҕойон истэллэр, толкуйдуулар, эппиэттииллэр. Оҕолор ат туйаҕын тыаһын үтүктэллэр, ырыанан хамсаналлар, көхтөөхтүк кытталлар.</p>	<p>Музыка, мас аттар</p>	<p>3 мүнүүтэ</p>

	<p>Көрдөрүү, толкуйдатыы, тутан-хабан көрүү, билиини байыттыы, сэхэргэһии, сөптөөх ойуулуур тыллары булуу, түмүк оноруу</p> <p>Ыйытыы, толкуйдатыы, тутан-хабан, кэтэн көрүү, тыл саппааһын байыттыы, сэхэргэһии, көрдөрүү, быһаарыы, истии, болҕойуу, өйгө тутуу, түмүк</p>	<p>Үтүктүү.</p> <p>- Бу тугуй? (Тириини көрдөрүү)</p> <p>- Сылгы тириитин дьоннор туохха туһаналларый?</p> <p>- Сылгы тириититтэн тэллэхтэри онороллор, онтон тыһыттан этэрбэс тигэллэр. Сылгы тириититтэн оноһуллубут тэллэх олус сылаас, сымнаҕас, онтон тыһыттан тигиллибит этэрбэс ыйааһына чэпчэки, сылаас, бөҕө буолар. Былыр биһиги эбээлэрбит, эһээлэрбит томороон тымныыларга сылгы тыһыттан тигиллибит этэрбэһи кэтэн уһун тымныы кыһыны туорууллара.</p> <p>- Тири хайдах эбитий? (Оҕолор толору этиинэн сангаралларын ирдээһин)</p> <p>- Көрүң эрэ, оҕолоор, бу тугуй ким билэрий? (Дэйбири көрдөрүү).</p> <p>- Маны туохха тутталларый?</p> <p>Слайд 3 – ыһахтан видео кестер.</p>	<p>Оҕолор ыйытыыларга эппиэттииллэр.</p> <p>Тири тэллэххэ сытан, олорон көрөллөр, тыстан тигиллибит этэрбэһи илиилэринэн туталлар-хабаллар, имэрийэллэр. Болҕойон истэллэр.</p> <p>Санааларын үлэстэллэр. Оҕолор түмүк онороллор.</p> <p>Ыйытыыларга эппиэттииллэр, санааларын этэллэр.</p> <p>Болҕойон көрөллөр,</p>	<p>Сылгы тириититтэн тэллэх, тыһыттан тигиллибит этэрбэс.</p> <p>Ыһахтан видео, дэйбиир, олбохтор, сапсыыка, араас кизэргэллэр,</p>	<p>4 мүнүүтэ</p>
--	--	---	---	---	------------------

<p>оноруу.</p>	<p>- Ыһыах уһун кыһын кэнниттэн окко кириэх иннинэ саха күүтүүлээх бырааһынньыга.</p> <p>- Дэйбиир диэн сылгы кутуругуттан оноһуллубут үөнтэн-көйүүртэн, харыстанарга, сөрүүкүүргэ туттуллар мал буолар. Үрүн сылгы кутуругуттан оноһуллубут дэйбиир «куһаҕан тынтан» киһини ыраастыыр. Сылгы кылыттан-сиэлиттэн араас сапсыкалары, олбохтору, сэлээппэлэри, киэргэллэри онороллор эбит. Бу сылгы кылыттан, сиэлиттэн оноһуллубут оноһуктар киһиэхэ үчүгэйдик дьайаллар.</p> <p>- Кылтан-сиэлтэн оноһуктар хайдахтарый? (хатыылаах, киһи этин аалар, кычыкылатар...)</p>	<p>истэллэр. Тылларын саппааһа байар. Оҕолор олус сэнээрэн тутан-хабан, киэргэллэри, сэлээппэлэри кэтэн, олбохторго олон дэйбииринэн, сапсыканы сапсынан көрөллөр.</p> <p>Оҕолор санааларын үллэстэллэр.</p>	<p>харысхаллар сэлээппэлэр.</p>	
<p><u>Оруоллаах оонньуу</u> «Ат сүүрдүүтэ».</p> <p>Идэлэри билиһиннэри, быраабыланы кэпсэти, билиини-көрүүнү, тыл саппааһын байытты, сэлэргээһин, истии, болҕойуу, өйгө тутуу.</p>	<p>- Ким ата түргэнник сүүрэрин көрүөхпүт. Хас биирдии сүүрүк акка ат баайааччы баар буолар. Ол киһи аттары бэлэмниир, баайар, хаамтарар, күрэххэ эрчийэр. Онтон өссө курэххэ кыттар аттары сүүрдэр киһи - жокей баар буолар. Бу жокейдар ыраахтан</p>	<p>Оҕолор болҕойон истэллэр, идэлэри, сана тыллары кытта билсэллэр. Оруолларга арахсаллар. Жокейдар төбөлөрүгэр ураты өннөөх бэргэхэлэрин, таһастарын кэтэллэр. Мас аттары</p>	<p>Быалар, жокей таһастара, бэргэхэлэрэ, мас аттар.</p>	

	<p>Тыл саппааһын байыттыы, билиини-көрүүнү ханатыы, сэхэргээһии.</p>	<p>көһүннүннэр диэн анал ураты бэргэхэлээх уонна танастаах буолаллар.</p> <p>- Билигин ат сүүрдэн куоталаһабыт. Бастакынан биэтэксэ кэлбит аттаах жокей кыайар.</p> <p>- Элбэх сылгыны аһатар, көрөр-истэр киһини сылгыһыт диибит. Сылгыһыт үлэтэ олус эппиэтинэстээх. Ыарахантан куттаммат, чаһыйбат-хорсун эр дьоннор үлэлииллэр. Кыһын тымныыга сылгылар хаары хаһан аһыыр астара буттэҕинэ эбии отунан аһаталлар. Сылгылар соҕотохтуу сылдыбаттар, кинилэр үөрүнэн, элбэх буолан сылдыбаллар.</p>	<p>миинньэnnэр ат сүүрдэн күрэхтэхэллэр.</p> <p>Оҕолор толкуйдаан сөптөөх эппиэти биэрэллэр. Санааларын этэллэр.</p>		<p>3 мүнүүтэ</p>
	<p><u>Остуолга үлэ:</u> кырыйыы.</p> <p>Илиинэн үлэ, онорон таһаарыы, сэхэргээһии, быһаарыы, сэрэхтээх буолуу, кыһаллыы, көмөлөһүү, оҕо үлэтин сыаналааһын.</p>	<p>Слайд 4 – сылгы үөрэ көстөр.</p> <p>- Оҕолоор, сылгы үөрдэниэххитин баһараһыт дуо? Сылгы үөрүн кырыйан оноруохпут. (Ол иннинэ кыптыыйынан үлэлииргэ сэрэхтээх буолууну санатабын)</p>	<p>Оҕолор эппиэттииллэр. Болһойон истэллэр, сэрэхтээх буолуу быраабылатын саныылар. Остуолга эрдэттэн бэлэм уруһуйдаммыт аты кырыйаллар.</p>	<p>Слайда, альбом илииһигэр уруһуйдаммыт аттар, кыптыыйдар.</p>	<p>5 мүнүүтэ</p>

3. Түмүк чаас	<p>Сонурбааһын, кэрэхсээһин, үөрүү, дуоһуйуу, өрө көтөбүллүү, тугу билбиттэрин чингэтии, ырытыһы, санаа үллэстии, биэ кымыһын, сылгы этин, тон быары амсайы, түмүк оноруу.</p>	<p>- Кэлин эрэ, оҕолоор, сылгы эттээх, биэ үүтүттэн кымыстаах остуолбут тула олонорон сэхэргэһиэх, санаа үллэстиэх.</p> <p>- Бүгүннү дьарыкка туох сананы биллибит, тугу сатаатыбыт?</p> <p>- Ордук тугу сөбулээтигит?</p> <p>- Түмүк оноруу: биһиги Дьөһөгөйбүт оҕото саха кинитин олоҕор туһата элбэх эбит. Аһардас миинэр мингэ, көлүнэр көлө, минньигэс этэ эрэ буолбакка тириитэ, тыһа, кыла-сиэлэ, кутуруга, кымыһа киһи доруобуйатыгар эмтээх, туһалаах эбит. Дьэ кэргэн эмкэ-томко харчы бараабакка, бу эмтээх биэ үүтүнэн, араас оноһуктарынан туһанан, арчыланан, ыраастанан доруобуйабытын тупсарыныахпытын сөп эбит. Онон, сахалар Дьөһөгөйбүт оҕотун өрө тутан, харыстаан көрөн-истэн, элбэтэн ильдэ сылдыахтаахпыт.</p>	<p>Оҕолор остуол тула олонорон аһы-аһы сэхэргэһиигэ кытталлар. Дьайымалга тугу сөбүлээбиттэрин туһунан санааларын үллэстэллэр.</p>	<p>Кымыстаах, эттээх, тон быардаах төгүрүк остуол.</p>	4 мүнүүтэ